

УДК 316.7:32

Адріана Гавришкевич

**РОЛЬ «ІНШОГО» У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СУСПІЛЬНО-
ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДАХ ДМИТРА ДОНЦОВА**

У статті розглядається місце і роль «Іншого», конструювання якого є необхідним для кожної національної спільноти.

Ключові слова: нація, ідентичність, іншування.

A. Gavryshkevych. Role of «Other» in the formation of Ukrainian national identity in the socio-political views of Dmitryu Dontsov

The article deals with the place and role of the «Other», construction of which is necessary for each national community.

Key words: nation, identity, othering.

A. Гавришкевич. Роль «Другого» в формуванні української національної ідентичності в общественно-политических взглядах Дмитрия Донцова

В статье рассматривается место и роль «Другого», конструирование которого необходимо для каждого национального сообщества.

Ключевые слова: нация, идентичность, иначесть.

Закономірністю є те, що нація як політична, культурна та духовна спільнота формує свої упередження чи стереотипи крізь призму її історичного розвитку. Поняття ідентичності вважається основоположним у націотворенні. У суто традиційному розумінні національну ідентичність можна було б визначити як комплекс спільних переконань, позицій і вірувань, вироблених у процесі формування окремішності спільноти. Тут важливо зазначити, що національну тожсамість чи ідентичність можна сконструювати лише у зіставленні з іншим. І тут, власне, і виникає питання іншування.

Очевидно, що роль чужого в багатьох випадках відводиться внутрішнім ворогам («близьким чужинцям»). Про це пише у своїй монографії Ольга Гнатюк. «Ми» – скарбниця всіх своїх цінностей, а «вони» становлять для «нас» загрозу [6, с. 63]. Проте формування категорії внутрішнього ворога має позитивний бік, оскільки спонукає до кон-

солідації, а потім до гомогенізації спільноти. І такий спосіб становлення чи захисту власної ідентичності є найпоширенішим. Один із польських соціологів о. Ян Анджей Ключовський говорить, що якщо «ми» втрачає чуття ідентичності, то намагається його в собі повернути за допомогою агресії в ставленні до «вони» [8]. Цілком зрозуміло, що о. Ян Ключовський має на увазі перекладання проблеми на «іншого», з глибоким переконанням, що проблема полягає не в «нас», а в «них», і що всі негативні риси проєктуються на «чужого». О. Гнатюк стверджує: «Дискурс, що зосереджується на «чужому», «іншому», містить в собі як і позитивні, так і негативні сторони. Позитивним є те, що він сприяє внутрішній консолідації та гомогенізації спільноти, – все ж відвертає увагу від важливих внутрішніх проблем: суспільних, економічних, тощо. Тому, попри тимчасову показну корисність, такий дискурс містить і негативну сторону, оскільки зосереджує в собі агресивне і конфліктне ставлення по відношенню інших національних спільнот» [6, с. 64].

Створення повноцінного українського етносоціального організму в межах власної державності, який би відповідав вимогам та стандартам сучасного цивілізованого європейського життя – це питання, якому присвятив своє життя глибокий аналітик і дуже своєрідний мислитель Дмитро Донцов (1883-1973).

Кожна нація має спільну історичну пам'ять і повертається до своїх спогадів та традицій. У своїй праці «Де шукати наших історичних традицій» Д. Донцов ставить питання: якими традиціями має йти українська нація [1, с. 31]. Відповідаючи на своє поставлене питання закликає вибирати, зазначаючи, що для одних царат – історичний ворог і боротьба з ним є нашою історичною традицією; для інших – царизм – це і є українські історичні святощі [1, с. 31]. Однак для Донцова – «обирати» потрібно з розумінням. У цьому випадку, Донцов апелює до старих літописів і хронік, у яких поняття «наша земля» протиставляється Москві як чужині [1, с. 67].

Для кожної нації чи спільноти важливим чинником є консолідація, як і для її єдності, так і проти ворога. «Щоби ми не робили, які б завдання не ставила перед нами історія, все спиняємося перед одною і тою самою загадкою-сфінксом, що хоче з'їсти нас» [4]. На думку Д. Донцова, питання «Іншого» чи ворога є одним із основних елементів націотворення. Тільки потрібно визначитися з об'єктом ворога, проти якого здійснювати боротьбу. Образ якого ворога мусить містити українська ідея? Таке питання ставить Д. Донцов перед собою та перед українською нацією загалом. Він неодноразово стверджував,

що московський імперіалізм завжди вороже ставився і ставитиметься до самостійності України. «Цей реальний ворог не позбавлений міфичності. Архетип ворога «москаля», створений українською нацією за час її формування. Саме образ ворога «москаля» панував серед воїнів УПА, а з ними, як найактивнішою групою, в Західній Україні» [5].

Беручи собі за мету стати нацією, українство повинно знати, що починає велику й небезпечну гру, яка вимагатиме від учасників витривалості. Під грою Д. Донцов має на увазі боротьбу, під учасниками – Україну та Росію [2, с. 197]. Іншими словами, конфлікт між Україною і Росією однозначно виключає будь-які компроміси, лише вимагає боротьби, з перспективою знищення однієї сторони або другої. Іншого шляху немає для України, особливо, коли перед нею стоїть такий противник, як більшовизм.

Образ «Іншого» Д. Донцов наділяє певними рисами. Серед них – ізолюваність та замкнутість Росії від світу. Мислитель наводить цитату Белінського: «Росія була провінцією, Росія жила ізолюваним життям, чужа інтересам людськості, зв'язана з ними тільки механічно. Народи європейської формації мали внутрішньоісторичне значіння, виражали своїм життям ідею» [4]. Крім того, – це дух самодержав'я та авторитаризму: «Дух самодержав'я чи більшовизму – це не лише дух царських бюрократів чи сталінських вельмож, – це дух всього московського народу» [7, с. 7]. Ще одна риса, притаманна Росії – це заміна християнської релігії «євангелієм» комунізму – «...це нова диявольська сила, надихана невгнутою вірою, духом безоглядної комбативності й почуттям свого апостолату» [2, с. 510]. Ще одним важливим елементом російської вдачі є варварство: «...це дикунська вдача, байдужа до святости даного слова, до всякого правдивого почуття, до справедливості» [7, с. 8]. Не менш важливою ознакою виступає російська аморальність та маріонетковість: «Все в московській вдачі – тріумфуюча брехня, облуда і обман, брак всякого аморального сенсу, відсутність поняття права і обов'язку. Московщина – це суспільство, упорядковане страхом. Це суспільство чи ця імперія – це орда номадів та кочовиків. Кожний з них – замаскована маріонетка» [7, с. 8]. Сюди належить ще одна неприйнятна українській ідеї риса – матеріалізм: «Для українського, так само як для кожного іншого [європейського] народу, що в своїй внутрішній і зовнішній силі загрожений гангреною матеріалізму, – єдиний рятунок є в ясно концептованій протибільшовицькій доктрині, в повороті до власних традицій. Цю гангрену матеріалізму ми зможемо подолати тільки силою відродженого з джерел наших власних традицій животворящого

Духа» [2, с. 541-542]. Характерним для російського народу, що є неприбутим європейським націям Д. Донцов вважає їхню завойовницьку політику: «...внутрішній потяг цієї орди завойовувати, підбивати інші народи, красти, мордувати і панувати. А москалі називають це своєю месіанською ідеєю» [7, с. 9].

Тому в одній із найбільш визначніших своїх праць «Націоналізм» Д. Донцов закликав до орієнтації українського суспільства, яке є антиподом російського на загальноєвропейське (західноєвропейське). Також Д. Донцов виступав за боротьбу і опір імперському націоналізму Росії і шовінізму Польщі, їхніх чужих ідей та ідеалів. Обґрунтовуючи свої погляди, український ідеолог представляє теорії про існування двох світів – латино-німецького та московсько-азійського, які за своєю суттю є антагоністичними. Межа цих світів проходить по східній частині етнічних кордонів України. Таким чином, стає зрозумілим погляд Д. Донцова про те, що українська зовнішня політика повинна бути орієнтована на Європу. «...Це західно-європейські концепції сім'ї, громади, власності, це основа органічності нашої культури, особистої ініціативи, соціальної окресленості та виразності, сформованості, ієрархії, не числа, особистої активності, не анархії, ідеалізму, не матеріалізму» [3, с. 223]. Ідеалізуючи європейську культуру, традицію, цінності, Д. Донцов на підтвердження своїх поглядів цитує французького есеїста і філософа Поля Валері: «...Скрізь, де домінує європейський дух спостерігається максимум потреб, максимум праці, максимум капіталу, максимум віддачі, максимум амбіцій, максимум могутності, максимум змін у зовнішній природі, максимум відносин і змін. Цікаво, що для європейця не має значення ні раса, ні мова, ні звичаї, а важливі устремління і широта волі...» [3, с. 223]. Можна стверджувати, що Д. Донцов очевидно прирівнює європейську культуру з українською, для якої також важливі дух прагнення, волі та свободи. Натомість протиставляє цим культурам російську ідею, з іншими, відмінними і невластивими європейській, зокрема, українській націям цінностями та переконаннями.

Аналізуючи праці українського ідеолога Д. Донцова, можна зауважити, яке визначальне місце відводить мислитель українській нації і як прагне бачити її європейською, незалежною, сильною. Все це можливо досягнути у випадку спільної боротьби проти об'єкта її ворога. Обов'язок кожного свідомого громадянина повинен полягати в протистоянні всьому чужому для відродження і укріплення української ідеї.

Література:

1. Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій. – К.: МАУП, 2005. – 136 с.
2. Донцов Д. Дух нашої давнини. – К.: МАУП, 2005. – 542 с.
3. Донцов Д. Націоналізм. Вінниця: ДП» ДКФ «, 2006. – 232 с.
4. Донцов Д. Росія чи Європа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrcenter.com/Library/read.asp?...
5. Баган О. Дмитро Донцов і виклики ХХ століття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dontsov.info/index.php?...donsov...
6. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. – Критика, – К. 2005. – 526 с.
7. Кюстін А. Правда про Росію. – К.: «Ярославів Вал», 2009. – 241 с.
8. Kłoczowski J. A. Tożsamość, tolerancja, konflikt. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archiwum2000.tripod.com/.../lastaw.html.